

Fra redaksjonen

Greier vi i dag å tenke oss en verden uten elektrisitet? At vi lukker øynene og forestiller oss en hverdag uten lamper, gatelys og opplysning? Ei tid der sola er den viktigste lyskilden og gradene av lys endrer seg gjennom døgnet og året? Det nordiske nattemørket skifter gjennom døgnet og året, i et spekter fra skumring og tussemørke til beksvart ugjennomtrenghet. I dagslys fortrenses de ulike nyansene av svart, blått og grått av et spekter av farger på virkelighetens palett.

Dette mørket brytes forsiktig av noen enkle lyskilder, som om den lille lysstrålen ikke helt stoler på sin egen kraft, men med stille stemme maner mørket om å vike unna: et talglys på et bord en sein ettermiddag, ei parafinlampe som osende kaster et dunkelt skjær over mennesker som sitter bøyd over sitt håndarbeid, de stille bygatenes gasslykter som lyktennerne tenner i skumringa og slukker igjen i gryninga. Og dessuten: det moderne mirakel – at teknologiens tryllekunst ved hjelp av en enkel bryter kan få ei spinkel glødepære til å kaste det vakreste skinn over sin omgivelser.

I dag er elektrisiteten noe de færreste av oss tenker over eller dveler ved i hverdagen. Vi trykker på en knapp, og vips: det blir lyst. Vi slår på en bryter, og voilà: vi skaper varme rom eller koker mat. Ved noen enkle grep blir kjøleskapet kaldt og fryseren iser. I dag er elektrisiteten hverdagslig og triviell, bortenfor undring og forundring, noe vi bare legger merke til når den ikke er der; når kjøleskapet blir varmt og huset kaldt, når mørket blir tungt og skremmende, når hjelpemidlene ikke fungerer fordi de mangler kraft.

Men elektrisitet er så mye mer enn dette. Det er industri og arbeidsplasser, det er næringsutvikling og vekstdrømmer, det er store anlegg og naturinngrep, det er mobiltelefoner, elbiler og andre kommunikasjonsmidler, det er strømstyring og smartmålere. Alt dette skyldes vannkraft eller andre energikilder, men vi har glemt det, slik det selvfølgelig så lett blir usynlig.

De siste årene har historikere jobbet mye for å gjøre elektrisiteten synlig. Elektrisitetshistorie er blitt et stort forskningsfelt i Norge, der særlig Lars Thue og andre økonomisk eller teknologisk orienterte historikere har vært aktive på feltet. Og forskningens konsekvens er at den skaper opplysning dit den retter sitt lys.

I dette temanummeret av *Heimen* ønsker redaksjonen å minne om elektrisitetens betydning. For å hjelpe oss med dette, har vi fått med oss flere fagfolk på feltet.

I artikkelen «Store verdier til liten nytte» tar Oddmund Løkensgard Hoel opp elektrifiseringa av Sogn og Fjordane før 1940. Hans ambisjon er å forklare årsakene til at kraftutbygginga gikk så seint i dette fylket og hvorfor strukturen på forsyninga ble slik den ble, som et «småkraftfylke» uten større interkommunale eller regionale kraftverk. Hoel peker på bosetningsstruktur og mangel av større sentra, og drøfter også betydningen av offentlig

og privat økonomi i perioden. I tillegg viser han fylkespolitikernes politiske spillerom og hvordan de tok sitt veivalg innenfor det. Det gjør artikkelen interessant både for dem som kjenner det elektrisitetshistoriske forskningsfeltet og for lesere som er allment interessert i lokal- og regionalhistorie.

I artikkelen «Kommunal melkeku, regional kraftfilial eller lokalt lokomotiv?» skriver Yngve Nilsen om Bergenshalvøens kommunale kraftselskap, BKK, etter kraftliberaliseringa på 1990-tallet. Da Stortinget vedtok en ny, liberal energilov i 1990, representerte den et viktig skille i norsk energipolitikk. Den nye markedsorienteringa gjorde at det tidligere samfunnsansvaret om å sørge for forsyning av elektrisk kraft til sine eierkommuner falt bort. Det skapte behov for å finne nye begrunnelser for virksomheten. Nilsens fokus er hvordan denne loven fikk betydning for BKK når det gjaldt struktur, strategi og forhold til omgivelsene, og særlig hvordan forholdet til Statkraft fikk betydning for forminga av selskapet.

Gunnar Yttri ser i sin artikkel «Lokal von, global ambisjon» på den økte satsinga på småkraftverk i Norge etter år 2000, og da særlig med et blikk på forholdene i Sogn og Fjordane. Samtidig som tida for store kraftutbygginger var over, ble det lagt til rette for en rekke små utbygginger. Ytris ambisjon er å undersøke hvordan lokale og regionale rammevilkår påvirker organisasjons- og eierskapsløsninger ved dem. Han finner at utenlandske selskaper i dag dominerer denne nisjen i kraftforsyninga, men at småkraftverkene også har vært grunneierstyrte eller med etablerte norske kraftselskaper som tilretteleggere, kunnskapsbanker og deltakere i utbygginga.

Magnus Lindmark og Kjell Bjørn Minde har et ambisiøst prosjekt i sin artikkel. De ønsker å lage et energiregnskap for fastlands-Norge for perioden 1835–2012. Den førindustrielle verden var en økonomi basert på energi fra sol, rennende vann, vind og muskelkraft fra dyr og mennesker. Med den industrielle revolusjon blir dette endret, og det tradisjonelle energisystemet blir på 1800-tallet gradvis avløst av et moderne. I sin artikkel forsøker Lindmark og Minde å kartlegge fortidas energibruk og gir med det et faglig bidrag til en kvantitativt orientert energihistorie.

Tora Aasland og Geir Sverre Braut har i artikkelen «Ressursene som finner hverandre» sett på samvirke fra idé og organisasjonsform til prinsipp for krisehåndtering. De peker på at samvirke er noe mer enn samarbeid; det innebærer tillit og forståelse, er basert på frivillig medlemskap og demokratisk styring. Samvirke har vært et grunnleggende prinsipp for den norske redningstjenesten. Staten bruker både egne ressurser og legger til rette for at frivillige organisasjoner og private kan delta ved aksjoner. Forfatterne understreker at redningsarbeid ikke må begrenses til formelle strukturer, men må inkludere lokalkunnskap og frivillig innsats. Samvirkeprinsippet bør derfor ikke betraktes som et styringsprinsipp pålagt ovenfra.

Som vanlig har *Heimen* flere bokmeldinger. Denne gangen er det bøker med så forskjellige temaer som Hans Nielsen Hauge, Nordlands historie og studentfesten UKA i Trondheim som er vurdert.

God lesing!

Hanna Mellemsæther, Merete Røskaft, Hilde Gunn Slottemo og Aud Mikkelsen Tretvik